

Nedělní úvaha (kázání) na text knihy Genesis

Vzpoura člověka proti Stvořiteli — Touha po bohorovnosti.

Hospodin Bůh dal vyrůst ze země všemu stromovi žádoucimu na pohled, s plody dobrými k jídlu, uprostřed zahrady pak stromu života a stromu poznání dobrého a zlého. A Hospodin Bůh člověku přikázal: „Z každého stromu zahrady smíš jíst. Ze stromu poznání dobrého a zlého však nejez. V den, kdy bys z něho pojedl, propadneš smrti.“ Nejzchytralejší ze vši polní zvěře, kterou Hospodin Bůh učinil, byl had. Řekl ženě: „Jakže, Bůh vám zakázal jíst ze všech stromů v zahradě?“ Žena hadovi odvětila: „Plody ze stromů v zahradě jíst smíme. Jen o plodech ze stromu, který je uprostřed zahrady, Bůh řekl: ‚Nejezte z něho, ani se ho nedotkněte, abyste nezemřeli.‘“ Had ženu ujišťoval: „Nikoli, nepropadnete smrti. Bůh však ví, že v den, kdy z něho pojíte, otevrou se vám oči a budete jako Bůh znát dobré i zlé.“ Žena viděla, že je to strom s plody dobrými k jídlu, lákavý pro oči, strom slibující vševědoucnost. Vzala tedy z jeho plodů a jedla, dala také svému muži, který byl s ní, a on též jedl. Oběma se otevřely oči: poznali, že jsou naří. Spletli tedy fíkové listy a přepásali se jimi. Tu uslyšeli hlas Hospodina Boha procházejícího se po zahradě za denního vánku. I ukryli se člověk a jeho žena před Hospodinem Bohem uprostřed stromů v zahradě. Hospodin Bůh zavolal na člověka: „Kde jsi?“ On odpověděl: „Uslyšel jsem v zahradě tvůj hlas a bál jsem se. A protože jsem nahý, ukryl jsem se.“ Bůh mu řekl: „Kdo ti pověděl, že jsi nahý? Nejedl jsi z toho stromu, z něhož jsem ti zakázal jíst?“ Člověk odpověděl: „Žena, kterou jsi mi dal, aby při mně stála, ta mi dala z toho stromu a já jsem jedl.“ Proto řekl Hospodin Bůh ženě: „Cos to učinila?“ Žena odpověděla: „Had mě podvedl a já jsem jedla.“ I řekl Hospodin Bůh hadovi: „Protožeš to učinil, budeš proklet, odvržen ode všech zvířat a ode vši polní zvěře. Polezeš po břiše, po všechny dny svého života žrát budeš prach. Mezi tebe a ženu položím nepřátelství, i mezi símě tvé a símě její. Ono ti rozdrtí hlavu a ty jemu rozdrtíš patu.“

(Bible, 1. kniha Mojžíšova, 2. a 3. kapitola)

Pokušení a pád, Michelangelo (1510), freska v Sixtinské kapli, Vatikán

Dnešní biblický oddíl je přímo ukázkovým příkladem populismu, pochlebování, překrucování, dezinformace, fake news. Dnešní příběh není žádnou pohádkou z ráje, mytologickým kdysi, je spíše bajkou, je o nás, můžeme se v něm najít i dnes. Schválně si v něm budeme všimnout detailů, toho co říká had, jak reaguje člověk, a jakou informaci přináší o lidském vztahu k Hospodinu.

Tak nejprve ten had. V textu se říká, že má s člověkem mnoho společného. Je to jakási nedokonalost, která se v případě člověka tematizuje jako nahota, za kterou se nestydí, a v případě hada jako vychytralost, za níž se had rovněž nestydí. U obou, hada i člověka, je v hebrejštině tentýž termín, který je charakterizuje a který je do češtiny přeložen rozdílně. Had i člověk jsou jakoby neoblečení, s holou kůží, nedokonalí, nezralí, neschopní domyslet, kam se se svými rádoby chytrými řeči a ostouzením nebeského otce mohou dostat. Tak jako každé vzpurné dítě i v našem příběhu se může nezralý člověk dostat svojí vzpurností daleko z rodného domu. Daleko z otcovy náruče. Ale nepředbihejme. Zatím si tu povídají. Had a člověk. / *Odmítám tu řešit, zda tu klábosí žena nebo muž. „Chytrí“ (vychytrali) umí být oba stejně.*

Had sděluje člověku informace, které radikálně mění pohled na Boha. A je velmi důležité, jak si s nimi člověk poradí. Had se populisticky, zdánlivě empaticky a soucitně, ptá, zda je pravda, že Bůh člověku zakázal jíst ze stromů v zahradě. To je samozřejmě zkreslení, lež; Bůh člověku zakázal jíst je ze stromu jednoho. Člověk se ale pochlebovačným tónem hada nechá nachytat, a byť svou odpovědí hadovo zkreslení napravuje, také si s chutí přísadí. „Kdepak, zakázaný máme jen jeden, ale ani dotknout se ho nesmíme, je kolem toho hrozných cirátů, Bůhviproč?!“

Jak je možné, že z pozitivní Boží nabídky dobrého ze všeho v pozemské zahradě se ti dva, člověk a had, zabývají jen tím jediným negativním? Tím zakázaným či nedostatkovým? Jak je možné, že jsme jako lidé tak fascinováni negací, ochromováni obavami, pohlcováni pocití nedostatku? Proč tak umanutě sčítáme koronavirové oběti, děšíme se špatných ekonomických prognóz, skupujeme mouku, léky a kde co, ledva zahlédneme varovný novinový titulek? Proč si tak rádi stěžujeme a jsme nespokojení? Je to skutečně motor evoluce? A nebo to může být i nebezpečné, jak ukazuje dnešní příběh, či nedávná koronavirová aféra?

Had má člověka v hrsti. Chytil jej. Společně si zanávali, spiklenecky na sebe mrkli. Had, polní nedochůdče, dělá nyní rádce lidskému nedochůdčeti. Člověk se tu jako dítě či nedospělý teenager chopil špatné party, dostal se do špatné společnosti. Nyní může už had bezostyšně lhát o Božím otci, démonizovat jej. A také to dělá. Bůh prý nejedná s člověkem férově. Je třeba si na něj dát pozor. Brání prý člověku dosáhnout skutečné velikosti, snižuje jej. Ba motivem jeho jednání s člověkem není láska, ale strach. Bůh nemá člověka rád, bojí se jej, je to zlý otec.

Obvinění vznesené vůči Bohu je dokazováno na *poznání dobrého a zlého*. V předešlém příběhu se opravdu říká, že Bůh cosi zakazuje, že určování dobrého a zlého má být prozatím v rodičovské, Boží, režii. Motivem je láska a strach o člověka. Problém není

dobro, ale zlo a tenká hranice mezi nimi. Jako každý rodič chce i Bůh držet své dítě od zlého co nejdál, vždyť člověk ještě není schopen dobro a zlo správně rozeznat. To se totiž musí učit, to je dlouhodobý proces, tahle životní orientace je nejtěžší část výchovy. Žádné jablko to neurychlí, i kdyby bylo ze zlata. Had nabízí jakousi pilulku chytrosti, kterou žádné ovoce není a nemůže být. Nabízí rychlé řešení, snadný recept. Ale je to laciná lež. A přece je to tak moc lákavé!

Určování dobrého a zlého je nejen symbolem dospělosti, ale také symbolem moci. Každá moc určuje, co je pro ni dobré, a dobro odměňuje, a co zlo trestá. A bible marně zdůrazňuje, že tohle rozhodování v rukou nezralého jedince je nebezpečný a život ohrožující akt. Určování dobrého a zlého ohrožuje nejen ty, o nichž je rozhodováno, ale i ty, kteří rozhodují. Lidské dějiny jsou plné páchání zla ve jménu dobra. A pokud bude jednou lidská civilizace člověkem zničena, určitě to nebude doprovázeno proklamací hesel velebících zlo. Temná strana se nepozná podle černých oblečků, symbolů či rétoriky, a je do nebe volající pitomostí, že právě toto dnes v moderních pohádkách typu Star wars lidí učíme. Ti z vás, kteří žili v temném světě Normalizace, vědí, že hesla o dobré budoucnosti, míru a věčnosti visela na každém rohu i lafetě atomové hlavice. A dokonce i sebeoběť, odříkání, láska a další velké věci, kterých je člověk schopen, se mohou dělat ve jménu něčeho, co je navzdory duhovým barvám hroživou temnotou budoucnosti.

Biblický příběh o stvoření jakoby akcentoval tuto lidskou nezralost, jakoby měl člověk v Boží blízkosti, v rodičovské náruči, nejprve dospět. Člověk však volí jinak. Chce být dospělý jako Bůh. Chce být rovnocenný. Chce být mocný. Chce určovat dobro a zlo. A chce to hned. A volí vzdor vůči Božímu zakazu, odůvodněný sebeklamem o Božím nepochopení, nelásce a ústřích. A člověk to dělá vědomě a svobodně. A ještě se cítí ublíženě. Had jej k ničemu nenutí, had je pouhým aktivátorem, našeptávačem, populistou. Člověk se však nakonec rozhoduje svébytně; bible říká, že nejedná na základě slov hada, ale na základě touhy, kterou v něm kouzelný strom, pilulka moci, probouzí. Poslední před aplikací jablečné drogy nejsou hadova slova, ale zálibné a dychtivé prohlížení stromu člověkem. A čím víc se člověk na strom dívá, tím víc touží, dychtí po něm i po tom, co mu slibuje.

V bibli najdeme i text, který poskytuje návod, jak z toho ven. Je to text Desatera, jedním z jeho nasměrování je např. základní odmítnutí hadí činnosti. *Nebudeš zneužívat Božího jména*, nebudeš jej desinterpretovat, překrucovat jej, lhát o něm, strašit jím, zneužívat jej. Dalším návodem do dnešního příběhu je i přikázání vůči dychtivosti, závidivosti a touze. *Nebudeš dychtit po ženě, domu a dalším*, co nemůžeš, neměl bys, mít. Text Desatera bývá chápán jako moralistní pravidla, jenže on je vlastně návodem, jak sed vrátit do Boží náruče. Vždyť začíná představením Hospodina, který miluje a vysvobozuje své děti ze závislosti a otroctví, a poté představuje směrovky a pravidla, které je vedou zpátky domů, do otcovy náruče, daleko od lidských ambicí, pýchy a namyšlenosti.

Jenže se zdá, že ani s tímto biblickým návodem v ruce nepřichází správná lidská rozhodnutí. Člověk je ztracen, bloudí, cesta domů je zapomenuta, Boží náruč zůstává prázdná. Lidská integrita se dle biblického příběhu rozpadá a tento proces je krok za krokem popsán. Nejprve se v člověku rozpadne obraz Boha, z milujícího Otce se mu stává nepřítelem, rivalem, někým, koho se bojí (!), před kým se schovává; aby se mu Bůh posléze stal nezajímavým reliktem minulosti, dětskou vzpomínkou. Člověk se začne před Bohem skrývat, utíká před ním, vyčítavě se lituje, v konfrontaci Boha obviňuje, aby jej posléze ztratil a vzdálil se od něj. To je první krok rozpadu člověka, devalvace toho, co měl jako obraz Boží, jako stín Hospodina, být.

Zajímavé je, že se ztrátou Boha následuje i rozpad lidského obrazu o sobě samém. Člověk poznává, že je nějaký nedokonalý, jenže v úplně jiném smyslu, než jakého je jeho skutečná nedokonalost. Nezačne tak opravovat své nitro, ale začne opravovat svůj zevnějšek, své tělo, resp. zatím alespoň zakrývat jeho části, jakoby tady, v posedlosti proporcemi a povrchní dokonalostí leželo jádro lidského poznání a dospělé moudrosti. Člověk ukrytý před vševědoucím stvořitelem a „opravený“ obyčejným fikovým listím je vrcholná lidská karikatura pubertálního rozměru. Je to směšná figurka, jejíž ironie bolí v současnosti víc než kdy dřív.

Základní Boží otázkou do této situace je ono: „Kde jsi, člověče?“ Kde se nacházíš?“ Je to otázka odkrývající, vytahující ze sebeklamu, nastavující zrcadlo. Je to záchranné lano, které používá rodič promlouvající do duše chybujícího dítěte. Jenže ani tady, ani u slov Desatera, Boží záchranná akce nekončí. Bůh je jako otec, který své dítě nejen nabádá, varuje a konfrontuje, on je i tím, kdo se za ním vydává, ve chvíli, kdy jsou všechna slova marná. A neváhá se vydat se do nejhorší špeluňky, nejhoršího drogového squatu, do nejhorší společnosti a party, jíž se člověk chytil. Je připraven se za něj porvat. A již náš dnešní příběh předjímá, že jej to může stát život. Že had je jedovatý. Že Bůh může být uštknut, a byť bude hadímu našeptávání rozdracena hlava, sám Bůh se ocitne v ohrožení, ba smrti. *Rozdrtil hadovi hlavu a on jemu patu*, říká náš dnešní příběh a tahle prognóza se nazývá proto-evangeliem. Bůh je a zůstává svrchovaným vládcem a stvořitelem, přesto se v záchraně svého dítěte musí vydat všanc. Protože jinak to občas nejde. Protože občas není koho poslat. Fatální důsledky vzájemného odcizení, lidského sebeklamu, sebelítosti a ublížení, fatální důsledky rozbitého vztahu mezi rodičem a dítětem, fatální důsledky špatné společnosti, která tento stav umocňuje a rozvíjí, to vše může každý rodič napravit jen tak, že překročí rozdělovací hranici. Bude jeho dítě slyšet? Zasáhne jej láska bezbranného otce hledajícího jej v Kristu uprostřed ztraceného světa?

V Lysé nad Labem, neděle Trojiční, 7.6.2020

Navštivte webové stránky našeho sboru, stáhněte si další kázání, prohlédněte fotografie, mějte přehled o aktuálním dění v evangelickém sboru v Lysé nad Labem.

www.lysa.evangnet.cz